

Slututvärdering Projekt Integrerad bostads- planering med fokus på äldre

Cornelia Björk
Contextio Ethnographic AB

Innehåll

1. Introduktion	3
1.1 Projektets bakgrund, syfte och upplägg	3
1.2 Utvärderingens design och metod	4
Utvärderingens syfte	4
Utvärderingens frågeställningar och disposition	5
Projektets mål och förväntade resultat	5
Utvärderingens begränsningar	6
Utvärderingens metod	6
2. Utvärderingens resultat	8
2.1 Vad har gjorts inom ramen för projektet?	8
2.2 Vad tycker olika intressenter om projektet?	11
Brukarorganisationernas bild av projektet	11
Kommunrepresentanternas bild av projektet	12
Projektledningens bild av projektet	16
2.3 Måluppfyllelseanalys	19
Diskussion om projektets resultat	19
Avslutande reflektion	22
Referenser	23
Bilaga 1: Kriterier för ett attraktivt och gott boende	24

1. Introduktion

Projekt Integrerad bostadsplanering med fokus på äldre har sedan maj 2011 drivits av FoU i Väst/GR och GR Planering med medel från Hjälpmedelsinstitutet. I föreliggande rapport redovisas en extern slututvärdering av projektet. Beställare av utvärderingen är FoU i Väst/GR och utförare av utvärderingsuppdraget är Contextio Ethnographic AB. Arbetet med utvärderingen har genomförts under perioden april – maj 2012 och hade som huvudsakligt syfte att summera projektets resultat och analysera det i förhållande till uppsatta mål.

1.1 Projektets bakgrund, syfte och upplägg

Projekt Integrerad bostadsplanering har genomförts som ett samverkansprojekt mellan FoU i Väst/GR, GR Planering och kommunerna Ale, Härryda, Kungälv, Mölndal och Tjörn. Enligt projektbeskrivningen var syftet *att utveckla metoder för att kartlägga information och kunskap som ger underlag för kommunernas strategiska boendeplanering för äldre*. Den problemanalys ur vilken projektet tar sin utgångspunkt är att gruppen äldre kommer att öka i Sverige och att det saknas bostäder som motsvarar deras behov, samtidigt som gruppen har förändrade boendepreferenser jämfört med tidigare. Projektets kärna och grundidé handlar om att arbeta med hur denna grups behov bättre ska kunna tillgodoses och hur goda boendemiljöer ska kunna skapas i framtiden. Det sägs att mer systematiska informations- och kunskapsunderlag behövs för att underlätta kommunernas strategiska planering.

Såsom antyds i projektnamnet ses integrering av olika perspektiv som nödvändig för att kunna möta denna utmaning. Med det menas att äldres kunskaper och kunskaper från forskningen ska användas tillsammans med kunskaper och erfarenheter från olika kommunala förvaltningar (äldreomsorg och samhällsplanering).

Erbjudande om deltagande i projektet gick ut till alla GR-kommuner och en ansökan om finansiering inom regeringsuppdraget *Bo bra på äldre dar* ställdes till Hjälpmedelsinstitutet. Verksamheter som finansieras av detta program är tänkta att *stimulera kreativitet och nytänkande i*

planeringsprocesserna för att äldre personer ska kunna erbjudas attraktiva och funktionella boendeformer.¹

Det projekt som skapades fick två delar, en första del som skulle *utveckla metoder för att undersöka äldres behov, önskemål och preferenser gällande sin nutida och framtida boendesituation* och en andra del som skulle *undersöka vad som är goda boendemiljöer och utveckla metoder för att praktiskt genomföra inventeringar av fysisk miljö inklusive bostadsbestånd*. Projektets båda delar skulle utveckla metoder för samverkan mellan kommunernas sektorer för samhällsbyggnad och äldreomsorg, samt regional samverkan över kommungränserna.

Inom projektet anställdes en projektledare och en projektassistent. Till projektet kopplades även en styrgrupp bestående av representanter från FoU i Väst/GR, GR Planering, representanter för kommunernas sektorer för samhällsbyggnad och äldreomsorg, en senior konsult samt projektledaren och projektassistenten. I syfte att fungera som bollplank skapades också en referensgrupp bestående av pensionärs- och brukarorganisationer, kommunala tjänstemän samt ett par arkitekter, kommunala bostadsbolag.

1.2 Utvärderingens design och metod

I detta stycke beskrivs utvärderingens design (hur studien på ett övergripande plan är upplagd) och metod (hur studien går tillväga för att besvara frågeställningarna).

Utvärderingens syfte

Flera utvärderings- och uppföljningsaktiviteter har genomförts i anslutning till projekt Integrerad bostadsplanering. Vid projektets start gavs en person uppdraget att utföra en formativ utvärdering. Syfte med detta utvärderingsarbete var att studera projektprocessen och bidra till lärande under projektperioden.² Vidare skriver de deltagande kommunerna resultatrapporter över sitt arbete och projektpersonalen formulerar en redovisningsrapport till finansiären. Det utvärderingsarbete som redovisas i föreliggande rapport utförs huvudsakligen eftersom projektets finansiärer också vill att en extern aktör kopplas till projektet för att bedöma projektets måloppfyllelse. Syftet med denna utvärdering är således huvudsakligen

¹ Om Bo bra på äldre dar S2010/5354/ST, regeringsuppdrag, Socialdepartementet

² Projektbeskrivning delprojekt 1 sid 15.

något slags ansvarsutkrävande där frågor ställs kring vad som har gjorts inom ramen för projektet och hur detta förhåller sig till uppsatta mål.

Utvärderingens frågeställningar och disposition

Utvärderingen består av tre delar (i) redovisning av genomförda aktiviteter, (ii) intressentanalys och (iii) måluppfyllelseanalys. I den första delen görs en kortare genomgång av vad som har gjorts inom ramen för projektet. I den andra delen genomförs en mindre intressentsanalys som försöker redogöra för hur olika intressenter (representanter för brukarorganisationer, kommunrepresentanter och projektledning) ser på projektets genomförande och resultat. Slutligen ställs resultaten från de två föregående delarna i relation till projektets uppsatta mål i en mindre måluppfyllelseanalys. Utvärderingen besvarar således tre övergripande frågeställningar:

- Vad har gjorts inom ramen för projektet?
- Hur ser olika intressenter på projektets genomförande och resultat?
- Hur förhåller sig projektets resultat till uppsatta mål och förväntade resultat?

Projektets mål och förväntade resultat

Eftersom det som efterfrågas är en bedömning av projektet i förhållande till uppsatta mål måste arbetet ta sin utgångspunkt i ett tydliggörande av dessa och projektets förväntade resultat. Här används ”förväntat resultat” eftersom det inkluderar mer än begreppet ”mål”. I projektansökan är inte alla förväntade resultat formulerade som mål varför den bredare formuleringen blir mer heltäckande. Med utgångspunkt projektansökan tolkar utvärderaren att projektets förväntade resultat är följande:

- Att en gemensam terminologi utvecklas mellan sektorerna för samhällsplanering och äldreomsorg i de deltagande kommunerna
- Att förutsättningarna för samverkan mellan sektorerna för samhällsbyggnad och äldreomsorg förbättras i de deltagande kommunerna
- Att kunskap från brukarorganisationerna tas tillvara i processen
- Att metoder för datainsamling utvecklas
- Att kommunerna får tillgång till ett systematiserat informations- och beslutsunderlag

- Att kommunerna genom projektet blir bättre förberedda på de behov av insatser som uppstår på grund av en åldrande befolkning

Utvärderingens begränsningar

Utvärderingen begränsas av i huvudsak två omständigheter. Till att börja med är det en relativt liten studie som har beställts. Ramarna för vad utvärderingen kan utföra är därför begränsade. Detta medför framförallt att det insamlade datamaterialet inte är särskilt omfattande. Exempelvis hade individuella intervjuer med alla kommunrepresentanter kunnat ge en mer djupgående analys. Vidare genomförs utvärderingen i ett skede då projektet knappt är avslutat. Därför har utvärderingen begränsade möjligheter när det gäller att redogöra för hur projektets faktiska resultat förhåller sig till dess förväntade resultat. Exempelvis hade det varit lättare att säga något om användbarheten vad gäller metod och insamlad data i de undersökningar som har genomförts inom ramen för projektet, om utvärderingen istället hade utförts efter det att dessa undersökningar har presenterats för olika kommunala nämnder.

Utvärderingens metod

Inom ramen för utvärderingen har data samlats in genom att utvärderaren har läst projektdokumentation samt genomfört fokusgruppsintervjuer och individuella intervjuer. Utvärderaren har också närvarat vid projektets slutkonferens.

Projektdokumentationen inhämtades från webverktyget www.projify.se och bestod av protokoll och dokumentation från olika möten. En fokusgrupp genomfördes med representanter för brukarorganisationerna och en fokusgrupp med representanter för de kommuner som deltar i projektet (hädanefter kallas dessa *kommunrepresentanter*). Inbjudan till fokusgrupperna sköttes av projektledaren och projektassistenten men genomfördes av utvärderaren utan att projektpersonalen närvarade. Individuella intervjuer genomfördes dels med projektledaren och projektassistenten på deras arbetsplats, dels via telefon med en representant för styrgruppen samt med tre kommunrepresentanter som inte kunde närvara vid fokusgruppen. Ytterligare en styrgruppsrepresentant var inbokad för en telefonintervju men fick förhinder och ingen ny tid kunde bokas inom den för utvärderingen utsatta tiden. I tabell 1 nedan redovisas hur många män respektive kvinnor som genom utvärderingsarbetet har nåtts med respektive insamlingsmetod.

Tabell 1: Antal män och kvinnor som har nåtts via olika insamlingsmetoder

	Antal män	Antal kvinnor
Fokusgrupp brukarorganisation	2	2
Fokusgrupp kommunrepresentanter	0	6
Individuella intervjuer	2	4
<i>Totalt</i>	4	12

Samtliga intervjuer (fokusgrupper och individuella) spelades in på band och skrevs ut i sin helhet. Det utskrivna intervjumaterialet analyserades sedan genom att sorteras i de teman eller kategorier som framträdde vid genomläsningen.

2. Utvärderingens resultat

I detta stycke redovisas resultatet av utvärderingens tre olika delar. Först redogörs översiktligt för vilka aktiviteter som genomförts inom ramen för projektet, därefter redovisas tre olika intressentgruppers syn på projektet och slutligen ställs detta i relation till det förväntade resultatet.

2.1 Vad har gjorts inom ramen för projektet?

Av projektdokumentationen framgår att det inom ramen för projektet genomförts åtta träffar för kommunrepresentanterna. På den andra träffen (workshop 1) var både representanter för brukarorganisationer, kommunala tjänstemän och politiker inbjudna. I samband med denna träff togs det fram sju kriterier på vad som är ett attraktivt boende (se bilaga 1). Dessa kriterier användes sedan som underlag för kommunerna i deras arbete med att i undersökningarna formulera frågor att ställa.

Under workshop 2 - 5 träffades kommunrepresentanterna för att få stöd och inspiration till hur de två typerna av undersökningar (behovsanalys och inventering) skulle läggas upp. Projektpersonalens uppgifter var under denna period bland annat att fungera som ett stöd för kommunerna gällande exempelvis vilka frågor som skulle ställas. Utöver de inplanerade träffarna besökte projektpersonalen även kommunerna för att ge dem stöd och vägledning vid behov. Vid två tillfällen träffades också gruppen med kommunrepresentanter för att inför varandra presentera undersökningarnas resultat. Slutkonferensen innebar bland annat att resultaten presenterades för en större grupp av intressenter från olika delar av samhället (politiker, tjänstemän och privata aktörer). Ett avslutningsmöte är planerat i början av juni för att planera för det fortsatta arbetet i kommunerna.

Vidare träffades styrgruppen vid sex tillfällen och referensgruppen möttes vid två tillfällen. I tabell 2 nedan presenteras projektets huvudsakliga aktiviteter för kommunrepresentanter och referensgrupp och hur många som deltagit vid varje tillfälle.

Tabell 2. Projektets huvudsakliga aktiviteter

Genomförd aktivitet	Antal deltagare	Huvudskaligt innehåll
Uppstartsmöte	17 personer från de medverkande kommunerna samt FoU/GR.	Presentation av projektet och de ingående kommunerna
Workshop 1	Ett åttiotal representanter för brukarorganisationer, politiker och tjänstemän.	Diskutera och ta fram kriterier på vad som är ett attraktivt och gott boende.
Workshop 2	17 personer från de medverkande kommunerna samt FoU/GR.	Lyssna på en inspirationsföreläsning av Leif Wikman
Workshop 3	15 personer från de medverkande kommunerna samt FoU/GR.	Lyssna på föreläsning om T-märkning. Diskussion om upplägg av undersökningarna.
Workshop 4	9 personer från de medverkande kommunerna samt FoU/GR.	Redogörelse för hur arbetet med undersökningarna går.
Workshop 5	17 personer från de medverkande kommunerna samt FoU/GR.	Förberedelser inför slutkonferens och avslut på projektet.
Två redovisnings-dagar	Vid varje tillfälle 16 personer från de medverkande kommunerna samt FoU/GR.	Presentation av resultatet från undersökningarna för andra kommunrepresentanter.
Referens-gruppsmöte 1	17 personer	Dialog om projektets syfte, mål och tillvägagångssätt. Input till kommunernas undersökningar.
Referens-gruppsmöte 2	16 personer	Presentation av och diskussion kring resultat. Input på framtaget material.
Slutkonferens	200 personer, brukarorganisationer, politiker, tjänstemän, kommunala bostadsbolag främst från GR:s samtliga kommuner, några arkitekter, forskare, andra kommuner kom också.	Presentera kommunernas undersökningar och påbörja ett spridningsarbete

I kommunernas redovisning kan utläsas att de metoder som använts för att kartlägga äldres behov är enkätundersökningar, intervjuer och fokusgrupper. Ifråga om inventering har de flesta gjort en detaljerad inventering av ett område eller flerbostadshus med hjälp av ett justerat T-märkningsinstrument³. Någon kommun har även gjort en mer översiktlig inventering av hela kommunen och en annan har istället genomfört vad de kallar för tillgänglighetsvandring.⁴ I tabell 3 nedan redogörs översiktligt för vilken typ av undersökning som respektive kommun har genomfört.

Tabell 3. Undersökningar som genomförts av respektive kommun

Kommun	Inventering av miljön	Behovsanalys
Ale	Detaljerad inventering av ett flerbostadshus med hjälp av ett T-märkningsinstrument.	Enkätundersökning till personer över 65 år boende i två villaområden, totalt 87 personer.
Härryda	Översiktlig inventering av geografisk fördelning när det gäller typ av bostäder i kommunen. Detaljerad inventering av ett mindre bostadsområde med hjälp av ett justerat T-märkningsinstrument	Enkätundersökning till alla kommuninvånare över 55 år totalt, totalt 782 personer.
Kungälv	Detaljerad inventering av ett mindre bostadsområde med hjälp av ett justerat T-märkningsinstrument	10 Djupintervjuer med personer över 60 år. Fokusgrupp med 4 undersköterskor
Mölnadal	Tillgänglighets- och trygghetsvandring organiserad av ungdomar.	Två fokusgrupper med sammanlagt tio kvinnor över 75 år. Intervju med seniorbesökare
Tjörn	Detaljerad inventering av flera bostadsområden på flera orter med hjälp av ett justerat T-märkningsinstrument.	Enkätundersökning till 339 slumpmässigt valda personer över 65 år.

³ www.boendeportalen.goteborg.se

⁴ För en detaljerad beskrivning hänvisas till kommunernas egna redovisningsrapporter

2.2 Vad tycker olika intressenter om projektet?

Nedan beskrivs tre olika intressentgruppers respektive bilder av projektet såsom de framstår i det insamlade materialet. Först redovisas brukarorganisationerna, därefter kommunrepresentanter (projektgruppen) och sist projektledningen (projektledaren, projektassistent och en styrgruppsrepresentant).

Brucarorganisationernas bild av projektet

Till att börja med kan sägas att representanterna för brukarorganisationerna i allmänhet verkar vara positivt inställda till sin medverkan i projektet. Flera av dem ger uttryck för att projektidén är god. En person säger:

Jag tycker det varit mycket bra, det här att kommunerna går ut och börjar lära av varandra. (Representant för brukarorganisation)

Fokusgruppsdeltagarna beskriver att de varit med på den första workshopen som projektet genomförde och att de sedan har suttit med i en referensgrupp som träffats vid två tillfällen under projektperioden. De beskriver referensgruppsmötena som tillfällen där de har fått tillgång till mycket information, samtidigt som de också getts möjlighet att uttrycka sina åsikter. De säger att projektet haft en projektledare som är van att arbeta med äldre personer vilket uppfattas som en fördel.

En person uttrycker att en brist har varit att det inte har funnits möjlighet att ta mer aktiv del i det arbete med undersökningarna som kommunerna genomfört. Kritiken riktas främst mot personens hemkommun och inte mot projektledningen. Det beskrivs hur personen haft en vilja att ta en mer aktiv roll för att kunna påverka och hur personen blev tvungen att ”slå sig in”.

Ska vi medverka så vill vi ju medverka så vi kan påverka, eller hur? Det är ju ingen idé att komma med när det redan är färdigt. (Representant för brukarorganisation)

En annan utsaga som bekräftar bilden av att representanterna för brukarorganisationerna inte har tagit aktiv del i kommunernas arbete med undersökningarna kommer från en annan fokusgruppsdeltagare. Personen säger att det tillfälle som getts dem att lyssna på kommunernas arbete med undersökningarna inte gav något.

Alla undersökningar som de hade gjort, det gick in här och ut där. Eftersom man inte alls var involverad och visste något om det. (Representant för brukarorganisation)

Här handlar det inte främst om att man uppfattar sig utestängd utan att man inte varit tillräckligt delaktig för att kunna förstå vad denna del av projektet handlade om.

Slutligen kan sägas att fokusgruppsdeltagarna verkar eniga om att den största behållningen av att ha deltagit i projektet är den kontakt som de genom detta etablerat med andra aktiva i en brukarorganisation.

Kommunrepresentanternas bild av projektet

Nedan presenteras vad som framkommit under fokusgruppen och de individuella intervjuerna när det gäller hur kommunernas representanter uppfattar projektet. Stycket delas in i (i) värdet av att medverka i projektet, (ii) brukarmedverkan, (iii) utmaningar och (iv) framtiden.

Värdet av att medverka i projektet

Den allmänna bilden som kommer fram i intervjuerna är att kommunrepresentanterna är nöjda med projektet. En person säger:

Det har varit bra tycker jag. Det har ju lett fram till bra saker.
(Kommunrepresentant)

Generellt framhålls i fokusgruppen och intervjuer som ett värde att kommunrepresentanterna genom projektet träffat personer som arbetar inom samma kommun men i en annan förvaltning. Många framhåller att dessa möten över förvaltningsgränser har bidragit till att skapa insikter i hur det fungerar i andra delar av kommunen. En person säger:

Man har ju fått mera insikt i äldreomsorgen, hur det fungerar och hur det är uppbyggt. (Kommunrepresentant)

Förutom kunskaper om hur det fungerar inom andra förvaltningar går det också att finna uttryck för att projektet i vissa fall gett en ökad känsla av sammanhang och insikter som handlar om att samarbeten är möjliga. En person säger:

Jag som jobbar ute i verksamheten, jag har fått in min lilla verksamhet i ett mycket större sammanhang och det känns väldigt bra. Och den här insikten hur mycket planering betyder /.../ och att vi faktiskt skulle kunna jobba tillsammans. (Kommunrepresentant)

Samtliga intervjuade uppger att de inte kände övriga representanter från deras hemkommun sedan tidigare. Värdet i de etablerade kontakterna anges ligga i att det är bra med *personliga möten* eftersom det då blir lättare att återuppta kontakten vid ett senare tillfälle. I vissa fall uppges att kommunen redan innan projektet hade ett väl fungerande samarbete över förvaltningsgränser men att deltagandet i projekt Integrerad bostadsplanering ändå medfört att kontakter har etablerats mellan personer som inte hade något samarbete sedan tidigare.

De kontakter som etablerats över förvaltningsgränser sägs bland annat kunna användas som kanaler för att överföra information. En person beskriver exempelvis hur de arbetar med förebyggande hembesök till personer som är över 80 år. De etablerade kontakterna med personer på andra förvaltningar kan nu användas som kanal för att föra informationen från dessa hembesök vidare i kommunen.

Förutom kunskap om hur det fungerar i den egna kommunen och ett utökat nätverk lyfter samtliga intervjupersoner fram att de undersökningar som gjorts inom ramen för projektet har varit användbara.

Vi har fått ny kunskap som vi kan använda när vi planerar bostäder för äldre. (Kommunrepresentant)

Någon beskriver det som att undersökningarna hjälpt dem att bättre nå fram med budskap inom hemkommunen. Personen ifråga menar att de tidigare ofta har stött på hinder när de har pekat på olika behov. I och med projektet har de nu tillgång till verktyg för att konkretisera budskapet och på så vis nå fram bättre. Personen säger:

Förut har det varit mycket mer generella saker man har pekat på, men nu har vi ju konkreta undersökningar som visar att så här ser det ut. (Kommunrepresentant)

Det finns också i det insamlade datamaterialet uttryck för att projektet tros ha bidragit till en medvetandehöjning om problemet med en åldrande befolkning och behovet av att i tid arbeta med att finna en lösning. En person säger:

Jag tror det gett många av deltagarna aha-upplevelser kring hur framtidsbilden är/.../medvetandegjort hur stort behovet kommer att bli framöver och att man faktiskt behöver jobba med det i tid. (Kommunrepresentant)

Förutom samverkansvinster inom kommunen beskrivs också som ett värde att deltagarna fått träffa personer från andra kommuner. I samband med

dessa träffar har de kunnat ta del av varandras erfarenheter och de lärdomar som dragits under projektprocessen, exempelvis när det gäller hur undersökningarna genomfördes. En person beskriver att ett stort värde har varit att de olika kommunerna inte använt samma arbetssätt.

Brukarmedverkan

På frågan om brukarmedverkan säger någon att det varit lite oklart hur brukarmedverkan skulle se ut och att kommunrepresentanter och representanter för brukarorganisationer i vissa fall haft olika bild. Flera lyfter fram att projekttiden varit kort vilket har gjort det svårt att involvera andra aktörer i processen och någon menar att de har gjort vad de kunnat med de begränsningar som funnits när det gäller tid.

Projekttiden har varit kort. Det har medfört att man inte hunnit eller kunnat involvera alla. (Kommunrepresentant)

Någon ger uttryck för att de såg att ansvaret för brukarmedverkan inte i första hand låg på dem utan på vad personen kallar för ”den större projektprocessen” vilket här tolkas som att ansvaret hänförs till projektledningen.

Utmaningar

Den främsta utmaning som kommer upp till diskussion i intervjuer och fokusgrupp är att tiden inte har räckt till och att detta i viss utsträckning har gått ut över kommunrepresentanternas ordinarie arbetsuppgifter.

Med det här projektet så har man ju fått tulla på andra saker som man kanske skulle göra. (Kommunrepresentant)

De flesta intervjupersoner verkar ha lagt ned mer tid än de planerade. Någon säger att de fått 80 timmar avsatta för arbete i projektet men att de åtminstone har förbrukat det dubbla antalet timmar. En annan person framställer det som att de vid uppstartsfasen varit lite naiva när det gäller att bedöma tidsåtgång.

En annan utmaning, som är kopplad till känslan av brist på tid, är att det i relation till projektets omfattning varit allt för mycket mejlutskick som kommunrepresentanterna inte alltid har upplevt innehålla relevant information. Flera intervjupersoner framhåller att det är viktigt att sträva efter att begränsa antalet mejl eftersom arbetsbördan annars snabbt ökar. En annan person reflekterar också över mängden resultatredovisning/

utvärdering i relation till omfattningen på projektet och säger:

Det är mindre kommuner med begränsade resurser och det är rätt mycket rapporter man skriver. Man kanske inte hinner dokumentera allting som man gör. Sånt tar ju extra tid, alla redovisningar och så här.
(Kommunrepresentant)

Slutligen ska en utmaning lyftas fram som under fokusgruppen togs upp till diskussion av en person. Det handlar om relevansen att göra en del av de inventeringarna som genomförts inom ramen för projektet när det finns begränsningar i vad kommunen faktiskt kan göra i form av åtgärder för att möta eventuella problem. Det vill säga att eftersom kommunen i många fall inte kan påverka faktum (exempelvis antalet hissar i befintligt bostadsbestånd) finns inte så stor relevans att kartlägga denna information.

Behöver vi veta hur många procent av alla lägenheter som har hiss eller inte? Nej. Varför ska vi veta det?/.../ I de befintliga bostadsområdena kan vi inte göra ett skvatt åt det. (Kommunrepresentant)

När representanter från andra kommuner ställs inför frågan om hur de såg på relevansen att genomföra inventeringarna säger några att de genomfört dessa inventeringar eftersom det fanns en förväntan på dem att inom ramen för projektet genomföra dessa undersökningar, och inte i första hand för att det fanns ett reellt kunskapsbehov. Samtidigt säger andra kommunrepresentanter att inventeringarna har varit mycket användbara. Flera kommunrepresentanter lyfte fram att de skulle kunna se ett värde i att göra en mer omfattande inventering, men att undersökningar av den omfattningen inte rymdes inom ramen för projektet.

Framtiden

När det gäller framtiden framhåller flera vikten av att fortsätta arbeta med frågorna. Någon säger:

Om man bara gör det här och bara tror att det är klart då blir det ju inget av det utan man måste ju fortsätta att jobba med det på hemmaplan.
(Kommunrepresentant)

I fokusgruppen uttrycks förhoppningar om att den information de tagit fram kommer att komma till användning. Någon kommun uppger att de redan har presenterat resultatet från undersökningarna i en nämnd och andra anger att de har presentationer inplanerade.

Vi kommer jobba vidare med det och det finns en massa saker som är planerade. (Kommunrepresentant)

Även samverkan över förvaltningsgränser diskuteras som en självklar del i det framtida arbetet. Någon säger:

Och fortsätta samarbeta det kommer vi att göra. Det finns liksom ingen väg tillbaka när man väl har fått den insikten. (Kommunrepresentant)

Några uttrycker att det finns ett behov av att ha någon som driver arbetet framåt och att relevanta politiska beslut fattas.

Projektledningens bild av projektet

Nedan presenteras vad som i intervjuerna framkommit när det gäller hur projektledningen uppfattar projektet. Stycket delas in i (i) projektets resultat (ii) brukarmedverkan, (iii) utmaningar och (iv) framtiden.

Projektets resultat

När det gäller vad som är projektets resultat säger en representant för projektledningen att det i huvudsak är tre olika delar; (i) olika samverkansvinster, (ii) den konkreta data som tagits fram i undersökningarna och (iii) den kunskap som deltagarna har tillgodogjort sig när det gäller metoder för datainsamling. Ifråga om samverkansvinster sägs att de flesta av de medverkande kommunerna saknade strukturer för samverkan över förvaltningsgränser och att det är här som det tydligaste projektresultatet finns. En person säger:

Man har fått upp ögonen för varandras områden och hur man kan samverka och dra nytta av varandras kunskap och kompetens. (Representant för projektledningen)

När det gäller det insamlade datamaterialet menar representanter för projektgruppen att det har gett kommunrepresentanterna ökad kunskap om äldres behov och preferenser. Angående metoder för datainsamling framhålls att projektet gett deltagarna mycket kunskap som handlar om hur exempelvis en inventering eller en enkätundersökning går till.

Sen är det tydligt att man lärt sig mycket under projektets gång när det gäller metoder för att hämta in kunskap. (Representant för projektledningen)

Den databas som var planerad att arbetas fram som en del av projektet blev dock aldrig genomförd. Enligt projektledningen var tiden för kort för att hinna kartlägga vilka behov kommunerna har. Istället arbetade de med att ta fram olika verktyg och checklistor, bland annat vad man som äldre person ska tänka på vid flytt och hur en inventering av tillgänglighet går till.

Brukarmedverkan

Också i intervjuer med projektledningen framkommer att brukarorganisationernas medverkan i projektet inte varit särskilt omfattande.

Vi hade en tanke att brukarorganisationerna skulle vara mer engagerade i processen i undersökningarna, och det har de inte riktigt blivit.
(Representant för projektledningen)

Det blir i dessa intervjuer tydligt att ambitionsnivå från början var att brukarorganisationerna i större utsträckning skulle vara involverade i projektprocessen och att de också skulle ta en aktiv del i själva undersökningarna. Även bland personer i projektledningen ges förklaringen att tidsbristen utgjort ett hinder för att uppnå denna ambition.

Utmaningar

Det är huvudsakligen två faktorer som av projektledningen lyfts fram som utmaningar i relation till projektet. Den ena handlar om att den korta projekttiden i relation till ambitionsnivån inom projektet utgjort en utmaning. Därmed bekräftas bilden som ges av kommunrepresentanterna, att tidsbrist utgjort en svårighet. Den andra handlar om utmaningar kopplat till vem som deltagit i projektet. Dels sägs att när personal bytts ut har mer tid fått läggas på formerna för samarbete än att arbeta med de konkreta undersökningarna. Dels sägs att deltagarna i vissa fall har saknat tillräckligt mandat för sitt deltagande. I de fall då en kommun har saknat representanter på chefsnivå i projektet menar representanter för projektledningen att det varit svårare att få projektet förankrat på hemmaplan, vilket anses ha hindrat kommunens möjligheter att lägga ned tillräckligt med tid och resurser på att genomföra undersökningarna.

Även representanter för projektledningen diskuterar problemet med att kommunen inte alltid äger frågan som ett hinder i arbetet. En person säger:

”Vi har inventerat men hur går vi vidare?” De ser att det är mycket de skulle vilja påverka men hur skulle de kunna göra det? (Representant för projektledningen)

Det sägs att samarbetet mellan kommunen och andra aktörer, främst privata fastighetsägare behöver utvecklas för att möta detta hinder.

Slutligen ska en utmaning lyftas fram som är kopplad till projektledningens eget arbete. En person uttryckte i intervjun en viss osäkerhet kring hur omfattande deras stöd skulle vara, att det har varit svårt att veta vilka behov som fanns i kommunerna och hur långt man skulle gå inom ramen för uppdraget.

Dialogen har inte alltid varit så levande. Man har ibland undrat hur det går, vad de gör och hur saker togs emot och hur de tänker/.../Det har varit en balansgång att inte hamna... att inte stötta för lite och inte heller ligga på för mycket. (Representant för projektledningen)

Citatet ovan visar att personen önskade en mer aktiv dialog. En annan representant för projektledningen menar också att personen gärna sett en mer aktiv projektprocess.

Sen tror jag att om vi planerat nu så hade vi satt tätare möten. Vi hade i projektplanen hur många träffar vi skulle ha men det har varit svårt att få till några extra. Jag har sett att det hade behövts.

Framtiden

Projektledningen uttrycker en viss oro för att de frågor som projektet har arbetat med kommer att ägnas betydligt mindre uppmärksamhet efter det att projektet avslutats. Att projektledningen uppfattar kommunrepresentanterna som mycket engagerade talar dock för att projektets resultat kommer att kunna förvaltas väl i kommunerna. Projektledningen hyser förhoppningar om att den information som har samlats in kommer att kunna användas i kommunernas planering, att metoderna för datainsamling kommer att användas igen och att resultaten från undersökningarna kommer att presenteras på olika nämndsammanträden.

I syfte att stötta kommunernas arbete på hemmaplan finns planer på att under hösten 2012 arrangera vad projektledningen kallar en samverkansworkshop.⁵ Dessa träffar är tänkta att arrangeras på

⁵ Kommunerna erbjöds sådana workshops under våren men på grund av upplevd tidsbrist fanns inte möjlighet att genomföra sådana tillfällen under projektperioden.

kommunnivå, ledas av FoU i Väst/GR och involvera chefer från kommunernas sektorer för äldreomsorg och samhällsbyggnad. Syftet med att samla dessa aktörer skulle vara att diskutera hur arbetet kan föras vidare i respektive kommun och hur frågan om äldres boende ska få en förankring på en högre politisk nivå.

Slutligen kan det sägas att projektledningen lyfter fram sitt spridningsansvar och talar om att deras uppgift blir att sprida projektets resultat till GR-kommuner och liksom till andra delar av landet.

2.3 Måluppfyllelseanalys

Utvärderingens tredje och sista avsnitt handlar om hur projektets resultat förhåller sig till de ambitioner som det ges uttryck för i den till Hjälpmedelsinstitutet ställda projektansökan. Det är viktigt att poängtera att den analys som här presenteras snarare har karaktären av en diskussion än en exakt mätning av måluppfyllelse.

Diskussion om projektets resultat

Detta stycke är huvudsak indelat i enlighet med den tolkning av projektets förväntade resultat som gjordes i stycke 1.2 (sidan 6). Stycket tar sin början i en reflektion kring genomförda aktiviteter.

Genomförda aktiviteter

När det gäller vad projektet åtog sig att konkret göra är den enda större avvikelserna att ingen kunskapsdatabas togs fram. I projektbeskrivningen står att:

De resultat och metoder som utvecklas i de båda delprojekten är tänkta att ligga till grund för skapandet av en databas. Syftet med databasen är att kommunerna ska få tillgång till en gemensam plats för informationsinhämtning och informationsbearbetning där det finns lätt tillgänglig information som underlättar en strategisk planering. (Utdrag ur ansökan till Hjälpmedelsinstitutet)

Tanken var alltså att det som kommunerna arbetade fram i projektet skulle samlas på ett ställe och tillgängliggöras för alla deltagande kommuner. Skäl som anges varför databasen ej skapades är tidsbrist, d.v.s. att projekttiden var för kort i relation till de uppsatta ambitionerna. Istället valde projektledningen att ta fram olika skrifter och checklistor baserade på de lärdomar och erfarenheter som dragits genom projektet.

I övrigt framstår det som att genomförda aktiviteter motsvarar det som anges i projektansökan och som att deltagarna i huvudsak är nöjda med hur aktiviteterna har genomförts.

Gemensam terminologi

När det gäller att uppnå en gemensam terminologi är det den första workshopen som anges som mest den mest centrala aktiviteten för att nå detta mål. Vid det tillfället skapades kriterier på vad som kan betraktas som ett gott och attraktivt boende och deltagande i detta arbete var både politiker, tjänstemän och representanter för brukarorganisationerna. Kriterierna fungerade sedan som utgångspunkt vid utformningen av undersökningarna. Enligt projektpersonalen beskrivs denna del av arbetet som att ”en gemensam förståelseram skapades”.

Brukarmedverkan

Ifråga om medverkan av personer från brukarorganisationer i projektprocessen framstår det i ovanstående analys som att projektet inte lyckats särskilt väl och att tidsbrist utgör en del av förklaringen. Dock verkar det också som projektledningen och kommunrepresentanter hade olika förståelse av hur brukarmedverkan skulle gå till. Utvärderaren kan konstatera att det i projektansökan ges som förslag att brukarrepresentanterna skulle kunna följa med vid inventeringarna och att detta alltså inte har skett. Utvärderaren kan också konstatera att representanter för brukarorganisationerna i fokusgruppen uttryckte en vilja att ta en mer aktiv del.

Utvecklandet av metoder för datainsamling

Ifråga om denna del av projektets mål kan sägas att kommunerna har använt samhällsvetenskapliga metoder för datainsamling (d.v.s. enkäter, intervjuer och fokusgrupper) samt olika former av tillgänglighetsmätningar och att användandet av dessa metoder har utgått från en analys av vad som ska betraktas som ett gott boende (d.v.s. de sju kriterierna). På så vis uttrycker flera intervjupersoner att projektet kan sägas ha *utvecklat metoder*. Utvärderaren kan dock konstatera att resultatet av kommunernas arbete med undersökningarna i första hand kanske inte handlar om *metodutveckling*. Med reservation för att det i kommunernas undersökningar kan finnas unika arbetssätt som här förbises, framstår det som traditionella insamlingsmetoder och tillvägagångssätt vid insamling av data. Projektets

resultat förstås här därför inte i första hand om metodutveckling utan snarare om en kunskaps- och medvetandehöjning hos de deltagande kommunrepresentanterna om hur denna typ av undersökningar kan bedrivas.

Kommunerna får tillgång till ett systematiserat informations- och beslutsunderlag

När det kommer till den här delen av det förväntade resultatet kan sägas att det som har producerats är kommunernas egna undersökningar och de skrifter som tagits fram inom ramen för projektet. Eftersom ingen databas skapats finns naturligtvis begränsningar för projektets förmåga att nå denna del av målet. Ingen bedömning har i denna utvärdering gjorts av kvaliteten i den data som undersökningarna producerat så det går här inte att säga något om huruvida datan är systematiskt insamlad eller ej. Dock ger kommunrepresentanter uttryck för att det varit värdefullt att få kunskap sammanställt på det sätt som gjorts inom ramen för projektet och att det i vissa fall stärkt deras förmåga att nå fram med ett budskap.

Förbättrade förutsättningar för samverkan

Det finns mycket i den här utvärderingen som indikerar att förutsättningar för samverkan över sektorsgränserna har förbättrats i de deltagande kommunerna. Både kommunrepresentanter och projektledning framhåller detta vid intervjuerna och det lyfts av flera fram som den största vinsten med projektet.

En relevant fråga att ställa i relation till detta resultat är huruvida det var tänkt att förbättrade förutsättningar för samverkan var ett mål i sig eller främst ett medel för att uppnå något annat. Själva målformuleringen i projektansökan är ganska teknisk. Där står att projektet ska (i) *utveckla metoder* för att kunna (ii) *skapa ett systematiserat informations- och kunskapsunderlag* vilket ska ge (iii) *underlag för strategisk boendeplanering*.⁶ Samverkan framstår i denna formulering som medlet som ska användas för att uppnå dessa mål och inte som ett förväntat resultat i sig (formuleringen är att *genom samverkan/.../utveckla metoder*). Eftersom denna utvärdering valde att inte enbart titta på målformuleringen utan istället sökte efter ”förväntat resultat” fångades samverkansvinster ändå upp inledningsvis och tolkades som en del av projektets ambitioner. Det är också

⁶ Projektbeskrivning – delprojekt 2 sidan 7.

tydligt i intervjuer att det av många ses som en självklar del av det *förväntade* resultatet.

Bättre förberedda på en åldrande befolkning

Huruvida de deltagande kommunerna är bättre förberedda på en åldrande befolkning är alldeles för tidigt att säga och svaret ryms inte inom ramen för denna utvärdering. Det kan dock sägas att det som i denna utvärdering talar för att förutsättningarna förbättrats är framförallt de samverkansvinster som framstår som ett av det tydligaste resultatet av projektet. Men vilken påverkan projektet får på resten av kommunen och över tid beror naturligtvis på hur resultaten förvaltas. Vad kommer hända med de etablerade kontakterna? Kommer dessa samarbeten att bestå? Vad händer med den sammanställda informationen? Är den data som samlats in användbar? När den rätt nivå i organisationerna? Fattas rätt beslut? och Finns kunskaperna om hur metoderna kan användas kvar och kommer de att användas igen hos dessa kommuner?

Avslutande reflektion

Utvärderaren ska slutligen, i syfte att stimulera diskussionen inför framtida liknande insatser, ställa en något tillspetsad fråga. Hur definieras det problem som projektägaren ville lösa med projektet? Är det främst *systematiskt insamlad information* som kommunerna saknar? I så fall är lösningen på problemet rätt utformad (d.v.s. att verka för en kunskapshöjning och tillhandahålla stöd när det gäller samhällsvetenskaplig datainsamling). Eller är det i första hand *strukturer för samverkan över sektorsgränserna* som kommunerna behöver? I så fall kanske lösningen på problemet i större utsträckning skulle ha varit inriktad på att finna sådana strukturer då utvärderingens insamlade data pekar mot att projektets stora värde ligger i vinsterna med samverkan.

Referenser

Bo bra på äldre dar S2010/5354/ST, regeringsuppdrag, Socialdepartementet

Projektbeskrivning – Integrerad bostadplanering med fokus på äldre:

Delprojekt 1, Behov önskemål och preferenser hos en åldrande befolkning

Projektbeskrivning – Integrerad bostadplanering med fokus på äldre:

Delprojekt 2, Vad är goda boendemiljöer?

www.boendeportalen.goteborg.se

Bilaga 1: Kriterier för ett attraktivt och gott boende

Tillgänglighet

Deltagarna anser att både den yttre och den inre tillgängligheten är viktigt för en attraktiv och god boendemiljö. Med inre tillgängligheten avses att bostaden ska vara anpassad äldre personer. Det ska kunna gå att ta sig in och ut ur bostaden på ett bra sätt. Med yttre tillgänglighet avses att närmiljön kring bostaden är framkomlig. Närmiljön bör exempelvis inte vara kuperad, ha höga asfaltskanter eller liknande. Deltagarna lyfter fram närhet till service och kommunikation som oerhört betydelsefullt för tillgängligheten.

Gemenskap

Deltagarna poängterar vikten av mötesplatser för egna och gemensamma aktiviteter i närområdet. Det bör vara lätt att umgås med andra om så önskas. Grupperna lyfter att det handlar både om planerade aktiviteter och om möjligheter att mötas spontant. Möjligheten att mötas över generationsgränser betonas särskilt.

Integrerat boende

Deltagarna lyfter fram att det bör finnas flera olika sorters boendeformer såsom småhus, hyresrätter och bostadsrätter i ett bostadsområde. Barnfamiljer, unga och gamla ska kunna hitta ett boende som tilltalar dem i samma område. Detsamma gäller för människor med olika etnisk bakgrund och olika ekonomiska förutsättningar.

Utemiljö

I gruppdiskussionerna betonas vikten av en stimulerande utemiljö. Det bör finnas tillgång till grönområden och parker i närheten. Möjligheten att se träd, buskar och annan växtlighet från

bostaden och i närområdet betonas. Balkong eller uteplats är en fördel eftersom äldre kan njuta av frisk luft utan att behöva lämna sin bostad.

Upplevd trygghet

Deltagarna framför att boendemiljön bör upplevas som trygg av äldre. Grupperna är överens om att trygghet är en subjektiv upplevelse. Det är svårt att definiera vad i boendemiljön som skapar trygghet eftersom olika individer uppfattar trygghet på olika sätt.

Valfrihet

Grupperna anser att det är viktigt att den äldre har möjlighet att välja hur och var man vill bo. En blandad bebyggelse medför ökade valmöjligheter för äldre personer. Möjligheten att välja mellan olika sorters boendeformer såsom hyresrätt bostadsrätt, villa, trygghetsboende, seniorboenden framförs som betydelsefull. Men detta kräver att de olika formerna av boende är anpassade utifrån äldres behov.

Aktivt liv

Möjligheten att leva ett aktivt liv utifrån sin förmåga poängteras. Grupperna framhåller exempel som utegym i området eller motionsslinga för promenader eller jogging.